

Novoletna zabava na Brionih
(od leve proti desni): Edvard
Kardelj, Jovanka Broz, Mitja
Ribičič in Josip Broz Tito.

Kdo pravi,

da ni premoga, krvavic in želodca?

Tekst: **Biserka Karneža Cerjak** Foto: **Primož Lavre**, arhiv Muzeja za novejšo zgodovino
biserka.karneza.cerjak@reporter.si

Razkošno življenje partijske elite vse od prvih poveljnih let, ko je bilo v Sloveniji hudo pomanjkanje najosnovnejših življenjskih potrebščin, razkrivajo dokumenti arhiva Vlade Republike Slovenije. Iz njih lahko izvemo, kaj vse so si na račun davkoplačevalcev privoščili privilegirani partijski funkcionarji skozi desetletja, vse do padca komunističnega režima in tudi v današnje dni. Zanje je bilo dosegljivo vse, od brezplačnih počitnic na Brionih, zaplenjenih vil in opremljenih nadstandardnih stanovanj (brez obveznosti plačila najemnine in stroškov) do zdravljenja v elitnem sanatoriju Emona in apartmajih bolnišnice Petra Držaja v Ljubljani.

Organizacijski sekretar CK ZKS tov. Ivan Mašek je zahteval, da ima protokol vedno na zalogi vse vrste konjaka in viskija. Zato smo se morali takoj povezati s Trstom za vse te žgane pijače, kar bo znašalo okoli Lit 100.000.--. Za to vsto smo se dogovorili s podjetjem "Prehrana", da bodo oni plačali ta znesek v Trstu, dočim bomo mi plačali "Prehrani" v dinarjih.

Prosimo za odobrenje.

Ljubljana 6.10.1961

Po naročilu Ivana
Mačka - Matije je bi-
la pošiljka s tremi
svinjskimi želodci
poslana na Brione.

(v roke tov. Nikoli Mandiču)

BRIONI

Po org. sekretarju CK ZKS tov. Ivana Maška pošiljamo 3 komade poljenega želodca, ki ga kupujemo kot go-
renjako specialiteto v mesnici Ambrožič na Bledu. Sicer lahko
pošljemo recept, vendar ne priporočamo izdelave pri vas, ker
je napravljen iz gozdnih prašičev, glavna podloga je pa ka-
ša. Za nas ga delajo po naročilu, porabiti se mora v 14 dneh.
Kuha se kot kranjske klobase. Je se topel, dober je pa tudi
mrzel. Če bi ga želali še več, ga bomo naročili posebej.

Štev.: 03-652-1/1

Trgovsko podjetje "Kurivo"

Ljubljana

Prosimo, da dostavite takoj na naslov: Miha
Marinko, Ljubljana - Levstikova 12 naslednje:
15 ton premoga Zagorje grahovce
3 " " Zagorje kosovce
Račun dostavite protokolu izvršnega sveta
LS LRS, Ljubljana - Prešernova 8. Prosimo pa, da dostave ne izvr-
šite v soboto ali nedeljo.

Smrt fašizmu - svoboda ljudstvu!

Šef protokola:
(Mirko Janžigaj)

Navadni državljani so imeli veliko težav pri
nakupu kuriva, saj zanj niso imeli dovolj de-
narja. Miha Marinko je bilo na račun izvršne-
ga sveta dostavljeno skupno 18 ton premoga
na njegov domači naslov na Levstikovi ulici
12 v Ljubljani, kjer je živel v zaplenjeni vili.

Dvorec Strmol, kjer sta bila med vojno ubita za-
konca Rado in Ksenija Hribar. Po vojni so partij-
ski funkcionarji v dvorcu igrali biljard (od leve
proti desni): Edvard Kardelj, dva igralca biljar-
da, Ivan Maček - Matija in Miha Marinko.

Čov na divjad v pose-
bej zaščitenih in ne-
dostopnih državnih
revirjih, za povrh pa
še nagačena trofeja,
namenjena okrasu v
lovskih sobah.

Dokumenti, v katerih so sezname vseh
privilegiranih prejemnikov izrednih po-
kojnin, so bili najdeni že pred petimi leti
na ministrstvu za pravosodje. Zgodo-
vinarki Marta Milena Keršič in Neža
Stres sta jih zbrali, uredili, tako so dostopni
pod naslovom *Dokumenti o privile-
gijah političnih in državnih funkcionarjev
v Sloveniji v obdobju socializma*. Vse do
danes niso bili deležni posebne pozornosti
javnosti, čeprav so izjemno zgovorni,
toliko bolj, ko jih začnemo primerjati s
podatki iz elaborata nekdanjega Sveta za
blagovni promet LRS. V njem so zbrani
primerjalni podatki o predvojnem in po-
vojnem življenjskem standardu povprečne
slovenske štiričlanske družine, ki niso
sodile v ožji krog izbrancev.

Dvojno carinjenje paketov

V elaboratu je podrobno navedeno in pri-
kazano v tabelah, da je standard povprečne
štiričlanske družine v Sloveniji leta

1951, ko so partijski funkcionarji že sede-
li za obloženimi mizami v vilah in nad-
standardnih stanovanjih, v vseh pogle-
dih zaostajal za standardom družine iz
leta 1939, torej iz časov, ko naj bi ljudje,
kot so nas prepričevali v šolah, živeli v ve-
liki revščini in vsesplošnem pomanjkanju
in zaradi česar je moralo priti do komuni-
stične revolucije.

Uradno objavljeni podatki, da je povojni
življenjski standard štiričlanske družine
za 17,3 odstotka zaostajal za standardom
v prehrani iz leta 1939, pri tekstilu in obu-
tvi za 24 odstotkov, pri kurjavi pa kar za
70 odstotkov, so postali alarmantni celo
za tedanje oblast. Padec standarda prebi-
valstva, ko so si morale družine, kot je za-
pisano v elaboratu, »poiskati na kakršne-
koli način izredne vire za nabavo hrane,«
so tako na seji izvršnega komiteja Cen-
tralnega komiteja Zveze komunistov Ju-
goslavije (CK ZKJ) označili kot resen po-
litični problem, kljub temu pa se svojim

privilegijem niso bili pripravljeni odreči.
Tako so še naprej živeli na veliki nogi,
vsem drugim pa odrekli boljše življenje,
kjerkoli je bilo mogoče. Pakete s hrano in
obleko, ki so jih domačim pošiljali iz tui-
ne njihovi pregnani svojci pod tujim ime-
nom, so denimo izjemno visoko ocarinili,
da se prejem paketov sploh ni več splačalo.
V knjigi *Slovenija, duhovna domovina*, v
kateri sta zgodbe političnih emigrantov
predstavila Jože Dežman in Monika Ko-
kalj Kočevar (Založba Mladinska knji-
ga 2010), je zgovoren opis o tem podal dr.
Janez Arnež. Svojim domačim je iz tujine
pod tujim imenom pošiljal pakete, dokler
ni 6. novembra 1960 od svojega očeta pre-
jel pisma z naslednjo vsebino: »Pošiljati ni
treba nič, ker moramo blago dvakrat pla-
čati, ker je tako visoka carina.« Kot je ob
tem pojasnil dr. Arnež, je oblast to nare-
dila zgolj zato, da bi s tem »udarila 'reak-
cionarni' element v državi«. Da ob vsem
tem ne omenimo, kako je životarila po-

za izdajanje hrane za upravičence in njihove družinske člane.

	a) upravičenci:	b) ostali člani družine:
1. sladkor	2.000 kg	1.50 kg
2. kava v zraju	0.75 "	0.10 "
3. riž	0.75 "	0.25 "
4. bela moka	2.000 "	1.000 "
5. testenine	2.000 "	0.50 "
6. pšenični zdrob	0.50 "	0.50 "
7. svinjsko meso	7.000 " žena 5 kg, ostali 2.000 "	2.000 "
8. mesni izdelki	3.000 "	1.000 "
9. maslo ali olje	2.000 "	1.000 "
10. slanina	1.000 "	0.50 "
11. svinjsko maslo	0.50 "	0.25 "
12. sir	0.50 "	0.25 "
13. čaj	0.10 " na gospodinjstvo	0.25 "
14. pralno milo ali prašek	1.000 "	0.25 "
15. toaletno milo	2 kom.	1 kom.
16. brivsko milo	1 kom. samo za moške	
17. čokoladni proizvodi	0.50 kg	0.20 kg
18. fižol	2.000 kg	1.000 "
19. jajca	10 kom.	
Dnevno: bol kruh ali enotni kruh. V primeru pa, da upravičenec želi, se izda mesočno v isti količini moko.		
bol kruh	0.50 kg	0.50 kg
enotni kruh	0.60 "	0.60 "
ali		
mesočno:		
bela moka	10.50 kg	10.50 kg
enotna moka	12.60 "	12.60 "

Prva letno na gospodinjstvo 6 metrov premož, letno na gospodinjstvo 4 tone. Premog in drva so planirana v leta 1950, katerega v tekočem letu prejmejo. Celotno količino zgoraj navedenih artiklov prejmejo upravičenci pri oddaji mesečnih živilskih nakaznic. V mesecu februarju se bo po želji upravičencev mesečno sledovanje dostavljalo na dom. Vino, žganje, likerji so v prosti prodaji in tudi v glavnem stalno na zalogi, kakor tudi ostali negarantirani artikli.

Trgovina, urejena na Kongresnem trgu v Ljubljani, je ponujala živilske in druge izdelke le za partijske funkcionarje, njihove družinske člane in gospodinjske pomočnice.

litična zapornica Angela Vode, ko je bila izpuščena iz zapor leta 1953, prav v času, ki ga opisujemo. Za pet let so ji bile odvzete državlanske pravice, tako je bila brez pokojnine, zaposlitve, zdravstvenega zavarovanja in socialne pomoči. Preživljala se je ob pomoči svoje sestre, ki ji je bil po izgonu z njenega doma dodeljen kos stanovanja pri podobno ožigosani družini (iz knjige Angele Vode *Skriti spomini*, ki jo je za Založbo Nova revija uredila publicistka Alenka Puhar, 2005).

V klet z dolenjskim cvičkom

Za prehranske potrebe partijskih funkcionarjev, njihovih družinskih članov in gospodinjskih pomočnic takrat seveda ni bilo nobenih ovir. Najprej so jim bili na voljo posebni magazini, v začetku petdesetih letih prejšnjega stoletja pa je bilo ustanovljeno trgovsko podjetje pri predsedstvu vlade Ljudske republike Slovenije (PV LRS). Iz trgovskega lokala, ki so ga uredili na Kongresnem trgu, so lahko upravičenci prejeli hrano in druge industrijske izdelke tudi na dom. Medtem ko so ljudje na nakaznice in na prostem trgu dobili le najosnovnejša živila, so bili v trgovskem podjetju za politično elito na voljo živilski in gospodinjski izdelki, ki jih ni bilo mogoče dobiti drugje (kava v zrnju, bela moka in beli kruh, čokoladni izdelki, pralno, toaletno in brivsko milo...). Na dokumentu s seznamom izdelkov si lahko ob koncu preberemo: »Vino, žganje, likerji so v prosti prodaji in tu-

di v glavnem stalno na zalogi, kakor tudi ostali negarantirani artikli.«

V breme »reprezentančnega kredita Izvršnega sveta LRS« za leto 1960 naj bi se štel naročilo Mihe Marinka, tedanjega predsednika Ljudske skupščine LRS, da se v Podbočju, pri čemer je prečrtano ime vinogradnika, nabavi ter od tam, prav tako v breme reprezentančnega kredita, »pripelje 1.000 litrov cvička«. Kot je zapisal protokol IS, naj bi bilo vino skladiščeno v kleti Kluba ljudskih poslancev v Ljubljani.

Po konjak, viski in karte

Leto kasneje je imel posebne zahteve protokol IS LRS, v katerem so na začetku zapisali, da mora imeti njihov protokol »vedno na zalogi vse vrste konjaka in viskija«. Tako so dr. Žigi Vodušku, generalnemu konzulu FLRJ v Trstu, 3. oktobra 1961 naročili, naj izpolni zahtevo Ivana Mačka - Matije, organizacijskega sekretarja CK ZKS, ter nemudoma zagotovi »nekaj najboljših steklenic Whiskyja in cognaca. (v poštev ne pride Jonnie Walker, Black & White, Red Hill, White Horse ter od konjakov J. & F. Martell, Napoleon Courvisier in Bisquit). V kolikor lahko dobite v Trstu po nekaj steklenic še drugih najboljših vrst Whiskyja in konjaka, bi Vam bili res zelo hvaležni ako nam ga lahko dostavite do gornjega roka.« V naslednjem dokumentu je bil zapisan predlog, da bo za nakup žgane pijače iz Trsta treba odšteti okoli 100.000 lir. Račun bo najprej plača-

Reprezentančne lože v SNG Opera Ljubljana.

Beležka

Tovarišica Pepca Kardelj prosi, da si ji najde eno dekle za pople sobarice za Beograd. Ta dekle bi ostala v Beogradu približno mesec dni. Predlagamo, da Uprava zgradb od osebe za poslenih po vili vzame eno dobro dekle in jo pošlje tov. Pepci Kardeljevi.

Zadeva je nujna.

Ljubljana 29.8.1961

Dokument, ki potrjuje, v kakšnih težavah se je znašla Pepca Kardelj. V Beogradu je za mesec dni potrebovala sobarico.

lo podjetje Prehrana, nato pa bo IS LRS to vsoto poravnal podjetju v dinarjih.

»Dragi Boris!« se je glasil dopis, v katerem je bil naslovljeni naprošen za rešitev iz zadrege: »Nujno rabimo ne premajhne in ne prevelike igralne karte, ki se dajo tudi čistiti, in sicer: 25 garnitur za marjaš po 25 kosov, 5 garnitur za tarok po 54 kosov in 5 garnitur za remi po 108 kosov. Seveda bi se moral sprijazniti z dejstvom, da Ti lahko plačamo samo v naši valuti. Upam, da boš vseeno ustregel naši želji.« Tako naj bi bil izpolnjen predlog protokola IS LRS, ki je hotel imeti igralne karte za reprezentančne vile in salone. Med njimi je bil znani grad Strmol, v katerem so že med vojno ubili zakonca Hribar. Partijska elita je v njem po vojni radi igrala biljard, to dokazuje fotografija, najdena v Muzeju novejših zgodovine. Poleg biljarda in igranja kart so pripadnost novi eliti izkazovali tudi tako, da so v SNG Opera Ljubljana lahko posedali v reprezentančnih ložah, vstopnice za predstave so bile seveda brezplačne. Kljub temu so mnogi »pozabili« na obisk predstave in lože so ostale prazne, a so se v toliko polnejšem številu udeležili slavnostnih večerij. Na seznamu vabljenih na večerjo v vili Podrožnik je bilo 21. januarja 1964 povabljenih dvaindvajset oseb, a so nato manjkali le trije. In kdo bi pozabil lov na divjadi in ribolov v posebej zaščitene in nedostopnih državnih revirjih, saj jim je na koncu pripadala še nagačena trofeja, namenjena okrasu v lovskih sobah.

Cveta Maček, žena Ivana Mačka - Matije pred »svojo« po vojni zaplenjeno vilo.

Nadstandardna stanovanja na Valvasorjevi v Ljubljani, zgrajena za najpomembnejše člane partijske elite. Najemnina in stroški so bili poravnani iz proračuna.

Mesnata pošiljka za Brione

Iz skladišča za oskrbovanje reprezentančnih potreb Izvršnega sveta ljudske skupščine LRS, kjer je bila tudi mesnica, so bile, kot je zapisano na dokumentu št. 28. z dne 2. decembra 1955, prodane krvavice šestim partijskim funkcionarjem (navedeni so Kremžar, Josip Vidmar, Janko Rudolf, Čiro, Niko Šilih in Boris Kraigher) in Klubu ljudskih poslancev. Pošiljka treh polnjenih želodcev iz mesnice Ambrožič na Bledu je bila na zahtevo Ivana Mačka - Matije 28. marca 1960 poslana na Brione, šef protokola Mirko Jančigaj pa je ob tem med drugim zapisal: »Sicer lahko pošljemo recept, vendar ne priporočamo izdelave pri vas, ker je napravljen iz gorenjskih prašičev, glavna podloga je pa kaša. Za nas ga delajo po naročilu, porabiti se mora v 14 dneh. Kuha se kot kranjska klobasa. Je se topel, dober je pa tudi mrzel. Če bi ga želeli še več, ga bomo naročili posebej.«

V tistih časih so navadni državljani znano letovišče za partijske veljake lahko opazovali le s hrvaške obale. Na njem je najraje letoval jugoslovanski komunistični diktator Josip Broz Tito s partijci in spremstvom; znano je, da so tja večkrat vozili slovenske manekenke. Po Titovi smrti so Brioni, kjer je še danes zbirka nagačenih živali, ki naj bi jih Tito ulovil ali so mu jih podarili, ohranili mondeni blišč ter ostali zaprti za javnost vse tja do padca komunističnega režima.

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je bila tridesetodstotna inflacija in zaradi tega mnogi povprečni državljani niso odhajali na počitnice, saj si jih niso mogli privoščiti, čeprav so bile dostopne po sindikalni ceni v počitniških naseljih (ta so bila v lasti nekaterih slovenskih podjetij, še zdaleč ne vseh, op. p.), so partijski veljaki ohranili privilegije iz šestdesetih let, ko so jim na Brione še vozili gorenjski polnjeni želodec. To potrjuje dokument iz leta 1980, ki je bil prav tako najden na ministrstvu za pravosodje. V njem je zapisano, da imajo partijski funkcionarji Marko Bulc, Vida Tomšič, Sergej Kraigher, Jože Smole, Josip Vidmar, France Popit, Du-

šan Čehovin, Mitja Ribičič, Franc Šetinc in Milan Kučan pravico do brezplačnih počitnic na Brionih; ta pravica je veljala tudi za njihove družinske člane.

Kaj pa krompir?

Devetindvajsetega avgusta 1961 se je začelo iskanje sobarice za Pepco Kardelj. Zaželela si je, da bi uprava zgradb pri IS LRS vzela »eno dobro dekle« iz osebja, ki je zaposleno po reprezentančnih vilah. V beležki je še zapisano, da naj bi dekletu pripotovalo v Beograd, kjer bi ostalo približno mesec dni. Da si je Pepca Kardelj zaželela tudi krompir, razkriva dokument z dne 26. januarja 1961, ker pa je pri dobavi krompirja nastala prava zmešnjava, je Franjo Fijavž iz podjetja Slovenija Sadje napisal »tovarišici Kardeljevi« kar tri strani dolg dopis. Namesto 540 kilogramov krompirja naj bi ji pomotoma poslali v Beograd 350 kilogramov, količino, naročeno že leto poprej.

Avtor popolno zmedenega pisma se je vsekakor poskušal opravičiti in Pepco Kardelj prepričati, da je po vseh zapletih vendarle prejela zadostno količino krompirja. Za popestritev je zapisal: »Prepričan sem, da ste s kvaliteto krompirja zadovoljni, to je nova vrsta krompirja, imenovana 'cvetnik', v katerega smo kar 'zajubljani.'« Razpredanja o krompirju ni in ni bilo konec, ob koncu pa je Fijavž še malce »zabelil« z naslednjo pripombo: »Ne bodite jezni, da Vam ob tej priliki opišem to-le: Ko smo s tovarišem Krištofom konec julija 1943...imeli za kosilo ribe, ki sta jih nalovila spremljevalca...nismo imeli zraven ne kruha in ne krompirja, a smo bili vendarle vsi židane volje.«

Veliko pove naročilo protokola IS LRS Trgovskemu podjetju Kurivo. Običajni državljani so imeli, kot smo že pojasnili, velike težave z nabavo kuriva, saj zanj niso imeli dovolj denarja, partijski veljaki pa niso imeli težav. Tako lahko izvedemo, da je bilo Mihi Marinku na račun IS dostavljeno 15 ton premoga grahovca iz Zagorja in tri tone zagorskega kosovca na njegov domači naslov na Levstikovi ulici 12 v Ljubljani.

Naše vile, naš sanatorij

Mnogi partijski funkcionarji so potrebovali nova nadstandardna stanovanja in vile. Po vojni zaplenjene vile so postale »naše vile«, v katere so se med drugim vselili Miha Marinko, Tone Fajfar, Boris Zihlrl, Lidija Šentjunc, Edvard Kardelj, Vlado Krivic, dr. Janez Kržišnik, Radivoj Jovanović, Žiga Kimovec, dr. Jože Potrč, Stane Kavčič, dr. Marjan Dermastja, vsem njim je bila seveda na voljo Vila Podrožnik kot tudi druge reprezentančne vile po Sloveniji. Večina med njimi je bila še vedno opremljena, kdor si je zaželel še več opreme, jo je lahko prejel iz Federalnega zbirnega centra, v katerem so bili zaplenjeni dragoceni predmeti iz porcelana, slike, pohištvo, lestenci in preproge.

Kako so se izpolnjevale želje funkcionarjev, pove primer Aleša Beblerja, ki so mu ob vrnitvi v Slovenijo dali na voljo več ponudb, od vile, ki jo je prej imel Edvard Kardelj, vile, iz katere se bo izselil Milan Apih, ali petsobnega stanovanja v »kozolcu« na Titovi (sedanja Dunajska v Ljubljani). Bebler je dal vedeti, da si želi vilo na Mirju ali kje drugje zunaj mesta, saj daje »vili absolutno prioriteto pred komfortnim stanovanjem v centru mesta«.

Za plačilo stroškov v »naših vilah« je bilo poskrbljeno iz proračuna, enako je veljalo za plačila stroškov in najemnine za nadstandardna stanovanja. V dokumentih najdemo podatke za nadstandardna stanovanja na Valvasorjevi 3 v Ljubljani, kamor naj bi se po dokončani gradnji leta 1960 vselili: Niko Šilih (rezervirano), Matija Maležič, Tone Fajfar, Franc Leskošek, Mitja Ribičič, Vida Tomšič ter kasneje Zdenka Kidrič. »Naš« je bil tudi zdravstveni sanatorij Emona ter posebni apartmaji za omejeno število bolnikov v bolnišnici Petra Držaja v Ljubljani. Na seznamu upravičencev se je znašlo 1173 oseb, mnogi med njimi pa so v tem času in vse do današnjih dni ostali deležni tudi izjemnih pokojnin. Desetletja privilegijev prehajajo v novo desetletje, »sadove in delo« partijske elite pa lahko uživajo tudi njihovi potomci. ■